

All you need is love?!

Liefde, relaties, seks en ander ongemak

'All you need is love' en 'liefde overwint alle problemen', wordt er wel eens gezegd, waarbij dan voor het gemak vergeten wordt dat het de liefde zelf vaak is die voor problemen zorgt.

Deze masterclass gaat over alle mogelijke "liefdes"-relaties waarmee artsen in de praktijk te maken hebben. Hun eigen relaties en de relaties mét en ván hun patiënten en cliënten.

Meer afstandelijk (met patiënten, leidinggevenden, collega's), meer vriendschappelijk (naaste collega's), de relatie met zichzelf als mens en als professional (hoe zit het met de eigenliefde?), de relatie met materiele en abstracte zaken zoals de passie voor werk, hobby's en bezittingen en natuurlijk "echte" liefdesrelaties. Deze masterclass helpt artsen de waarde van de relatie van de mens tot anderen, zijn bezigheden en zijn bezittingen beter te duiden.

Vormen van liefde

Liefde is een complex verschijnsel dat vele gezichten kent - van seksuele liefde tot romantische liefde, van 'algemene liefde voor de mensheid' en, dichterbij huis, professionele sympathie voor patiënten, tot liefde voor werk, auto of huisdier.

Ook in uw rol als arts komt u het thema 'liefde' op vele manieren tegen: een gebrek aan ervaren liefde tijdens de kindertijd tekent de manier waarop relaties (ook professionele) worden vormgegeven. 'Verkeerde' vormen van eigenliefde (een teveel of een tekort ervan) zorgen stevast voor spanningen in werkrelaties. Het op de klippen lopen van een liefdesrelatie kan liefdesverdriet, of erger, depressies veroorzaken, die, volgens de DSM, dan binnen relatief korte tijd wel weer moeten verdwijnen, al dan niet met hulp van een medische professional. Erotische passies kunnen even opwindend als ontwrichtend zijn. Maar te veel passie voor je vak leidt, zo laten ook vele dokters zien, vaak tot teleurstelling, verzuring en burn-out.

In deze masterclass onderzoeken we deze verschillende aspecten van liefde en de relatie daarvan met de geneeskunde. Tijdens de eerste dag behandelen we de theorie van Socrates dat de lichamelijke liefde een voorstadium is van liefde voor de waarheid, Aristoteles' idee dat philia, vriendschap, onmisbaar is om een goed leven te kunnen leiden en Arthur Schopenhauers biologische, en nogal ontvullende opvattingen over de rol van seksualiteit. Op dag twee beginnen we met Rousseau's ideeën over goede en slechte vormen van eigenliefde, en over het romantische liefdesideaal waar wij nu nog steeds aan lijden. In de middag bespreken we de naastenliefde, zoals die vorm krijgt binnen het Christendom en bekritiseerd wordt door Nietzsche. We sluiten af met een bespreking van onze huidige opvattingen over liefde en seks in neoliberale tijden.

Het programma

Dag 1

09:30 Opening en welkom,

09:30 Liefdesrelaties

Verschillende vormen van liefde

Wie filosofie en liefde zegt, zegt 'Het Symposium' ('Het feest') van Plato. Gaat liefde om lichamelijke aantrekkingskracht of is dat een opstapje naar 'iets anders' – en zo ja, naar wat dan? Socrates ontvouwt in Het Symposium zijn invloedrijke theorie dat lichamelijke liefde van de meest oppervlakkige soort is, maar dat het wel een noodzakelijke eerste stap is naar liefde voor de waarheid. Andere deelnemers zijn het niet met hem eens; we bespreken ook enkele tegenwerpingen en besteden ook aandacht aan andere vormen van liefde dan alleen die tussen twee geliefden.

- *Terugkoppeling naar praktijk:*

Wat hebben liefde voor jezelf, liefde voor een man/vrouw, liefde voor het werk en liefde voor inzicht met elkaar gemeen? We bezien (en behandelen) deze vier liefdesvormen normaal gesproken vaak apart van elkaar, maar daarmee missen we de crux – volgens Socrates althans. Wie geïnspireerd wil blijven werken als arts doet er goed aan om ook andere liefdesvormen niet te veronachtzamen. Hoe kunnen deze filosofische inzichten daarbij helpen?

- *Literatuur:*

Plato (2014), Symposium (Feest). Amsterdam: Athenaeum

11:00 Pauze

11:30 Liefdesrelaties - vervolg

13:00 Lunch

14:00 Vriendschap

Stadia in liefdesrelaties, vervolg

Socrates' theorie doet, als wel vaker, op het eerste gezicht exotisch aan. Maar dat is slechts schijn. Liefdesrelaties beginnen vaak met lichamelijke aantrekkingskracht, maar als het daarbij blijft steken, is de relatie vaak geen lang leven beschoren. Maar wat komt er dan voor in de plaats?

Vriendschap

De klassieke scholen, met name die van Aristoteles en Epicurus, besteedden veel aandacht aan het belang van vriendschappen. Vooral Aristoteles' typografie van verschillende vriendschappen is invloedrijk. Ook in de huidige tijd kun je gemakkelijk een onderscheid maken tussen nutsvriendschappen ('de maatschap/vakgroep', 'netwerken', 'vriendjes'), genotsvriendschappen ('gezellig met de jaarclub') en karaktervriendschappen ('echte vrienden'). Hoe herken je de kwaliteit van je vriendschappen, hoe ben je zelf een goede vriend, wat is het belang ervan, en hoe kun je aan je vriendschappen werken? Hoe vertaalt zich dat in het werk? We spiegelen de theorie van Aristoteles met opmerkingen van Michiel de Montaigne en Friedrich Nietzsche, twee meer recente auteurs die veel schreven over dit onderwerp. 'Een vriend is iemand die je af en toe de afgrond induwt' (Nietzsche)

- *Terugkoppeling naar praktijk:*

Professionele vriendschappen en intervisie: hoeveel inzet ben je je collega's verschuldigd? Het belang van betekenisvolle sociale contacten voor een goed leven (als kritiek op het neoliberale mensbeeld dat de mens ziet als onafhankelijk atoom dat contractrelaties onderhoudt met andere atomen).

- *Literatuur:*

Aristoteles (1999), *Ethica*. Groningen: Historische Uitgeverij

Michiel de Montaigne (2009), *Over vriendschap*. Amsterdam: Boom

Friedrich Nietzsche (2021), *Zo sprak Zarathoestra*. Amsterdam: Boom

15:30 Pauze

16:00 **Vriendschap** vervolg

17:15 Evaluatie, vooruitblik dag 2

17:30 Einde dag 1

Dag 2

09:00 Opening, samenvatting dag 1

09:30 **Seks**

Seks, of iets breder, de erotische liefde, is een onderbelicht thema in de geschiedenis van de filosofie. Plato besteedt er aandacht aan, en niet per se in positieve zin. De behoefte aan seks delen we met de dieren en vloeit voort uit het feit dat we lichamelijke wezens zijn. Dat houdt alleen maar af van het filosoferen, meent Socrates. Pas bij Schopenhauer

(1788 – 1860) vinden we een opvallend nuchtere en moderne bespreking van dit onderwerp, waarbij hij vooruit lijkt te lopen op de inzichten van Darwin en Freud. Ook is hij de eerste denker die seks loskoppelt van relaties. Diegene die de natuur voor je uitkiest om kinderen mee te krijgen is niet per se de beste kandidaat voor een relatie, aldus de filosoof die zelf notoir lastig was in interpersoonlijke relaties.

- *Terugkoppeling naar de praktijk:*

De rol van seksualiteit in relaties, ‘perverse’ vormen van seksualiteit (Foucault) en de rol van artsen bij het in stand houden van de heersende moraal, het beheersen (en cultiveren, vruchtbaar maken (creativiteit)) van driften (Freud), het ontwikkelen van een niet-veroordelende blik.

- *Literatuur:*

Michel Foucault (2008), *De geboorte van de kliniek*. Amsterdam: Boom

Michel Foucault (2018), *De geschiedenis van de seksualiteit*. Amsterdam: Boom

Sigmund Freud (2020), *Het onbehagen in de cultuur*. Amsterdam: Boom

Byung-Chul Han (2014) *De vermoeide samenleving / De terugkeer van eros*. Amsterdam: Van Gennep

Van Gennep

Arthur Schopenhauer (2002), *Parerga en paralipomena*. Amsterdam: Boom

10:30 Pauze

11:00 **Seks - vervolg**

12:30 Lunch

13:30 **Eigenliefde en naastenliefde**

‘Als je niet van jezelf houdt, kun je ook niet van anderen houden’, wordt er wel eens gezegd – en als dat zo is, is dat een indicatie dat er gezonde vormen van eigenliefde bestaan. Je kunt misschien ook te veel van jezelf houden, en ook dat staat het hebben van een relatie vaak in de weg. Extreme vormen van narcisme worden zelfs als pathologisch betiteld. De vraag naar wat gezonde en ongezonde vormen van zelfliefde zijn, kun je vanuit psychologisch perspectief beantwoorden, maar ook filosofen hebben zich over deze vraag uitgelaten. Aristoteles wijst op het belang van megalopsychia als deugd, en Rousseau heeft het in dit kader over de amour propre en de amour de soi.

Ook Nietzsche denkt dat er verschillende vormen van zelfliefde zijn, en legt daarbij ook de relatie met ‘agape’, de onconditionele liefde voor ‘de ander’ of ‘de naaste’. Deze vorm van liefde is vooral gethematiseerd door het Christendom, en in verband gebracht met deugden als medelijden. Nietzsche moet hier echter niets van hebben. Wie van zijn naasten houdt uit medelijden, vergroot het lijden en houdt misschien wel het meest van zichzelf.

- *Terugkoppeling naar de praktijk:*

Hoe vertalen altruïstische zorgmotieven (de medische ethiek als vorm van ‘Christelijke’ ethiek), positieve en negatieve vormen van zelfliefde zich in medische organisaties, arts-patiëntrelaties en werkrelaties.

- *Literatuur:*
Aristoteles (1999), *Ethica*. Groningen: Historische Uitgeverij
Friedrich Nietzsche (2005), *De genealogie van de moraal*. Amsterdam: De Arbeiderspers
Jean Jacques Rousseau (2012), *Emile of over de opvoeding*. Amsterdam: Boom

15:00 Pauze

15:30 **Eigenliefde en naastenliefde - vervolg**

17:00 Evaluatie en afsluiting

Werkvormen

- Interactief seminar / onderwijsleergesprek / plenaire discussie
- Individueel of groepsgewijs filosofische literatuur doornemen en/of bespreken

Leerdoelen

- Hebt u kennis van de belangrijkste filosofische visies op relaties, vriendschap en seksualiteit en hun relatie met de medische praktijk
- Hebt u beginnende vaardigheden in filosofisch denken aangeleerd
- Hebt u handvatten aangereikt gekregen om filosofisch denken in uw dagelijkse praktijk als medicus toe te passen
- Hebt u kennis opgedaan hoe u uw eigen gedrag en dat van uw collega's beter kunt duiden en ermee kunt omgaan
- Hebt u kennis opgedaan waarmee u ethische kwesties die u tegenkomt in uw werk al arts wetenschappelijk en professioneel kunt benaderen
- Hebt u basiskennis opgedaan van diverse filosofische argumentatievaardigheden in medische context

Competenties (CANMEDS)

6. Organisatie 6:1. De arts organiseert het werk naar een balans in patiëntenzorg en persoonlijke ontwikkeling
7. Professionaliteit 7:2. De specialist vertoont adequaat persoonlijk en interpersoonlijk professioneel gedrag
7:4. De specialist oefent de geneeskunde uit naar de gebruikelijke ethische normen van het beroep

Suggesties voor te gebruiken literatuur

- Gebroeders Meester (2005), *Meesters in de Filosofie*. Amsterdam: Veen

- Robert Solomon (2001), *Filosofie. Het Plezier van het Denken*. Rotterdam: Lemniscaat

Primaire literatuur

- Hannah Arendt (1998), *The human condition*
- Aristoteles: *Ethica Nicomachea*, div. uitgaven
- Peter Bieri (2012), *Hoe willen wij leven?* Utrecht: wereldbibliotheek
- Alain de Botton (2001) *Statusangst*
- Bijbel, div uitgaven
- Rene Descartes (1637), *Discours de la Methode*, div. uitgaven.
- Epicurus (2005) *De Grondbeginselen van het Goede Leven*. Amsterdam: Bert Bakker
- Sigmund Freud (1921) *Massenpsychologie und Ich-Analyse*, div. uitgaven.
- Immanuel Kant (1785), *Grundlegung der Metaphysik der Sitten*, div uitgaven
- John Stuart Mill (1869), *On Liberty*, div. Uitgaven
- Friedrich Nietzsche(1887), *Genealogie der Moral*, div. uitgaven.
- Plato, *Politeia*, div. uitgaven.
- Henk Sissing (Red) (2015), *3000 jaar denkers over onderwijs*. Amsterdam: Boom
- Peter Sloterdijk (2015), *Je moet je leven veranderen*. Amsterdam: Boom

Docent

Menno de Bree (1974) studeerde filosofie en werkte als filosoof achtereenvolgens bij Heineken en Nyenrode. Sinds 2003 is hij verbonden aan het Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG) als docent medische ethiek en filosofie.

Hij geeft o.a. les aan medisch studenten, artsen en specialisten in opleiding. Hij verzorgt daarnaast filosofische lezingen en workshops voor m.n. medisch professionals. Sinds 2016 is hij tevens docent aan The School of Life Amsterdam.